

Nyitott esélyű kontextuális lelkigondozás

Teológiai reflexió

Immár csaknem közhely, hogy a terápia eredményessége inkább a terapeuta személyéhez kötődik, mintsem a módszeréhez, a kontextuális terápia mégis árnyalja e leegyszerűsítő megfogalmazást. Böszörményi-Nagy Iván rendszerének négy dimenziója összetettebb megközelítés felé nyit utat. Függőségben élő családokkal végzett munkám során megfigyeltem, hogy ha egy személy identitását nem írják körül modernista-individualista fogalmakkal, de közösségi perspektívából megközelíthető, akkor a családi kontextus tudósít az identitásról. A trinitárius modell meghatározza, mi a személy, és a háromságos Isten képére teremtett embernek természetéből fakadóan ezt kell tükröznie. Jelenleg a kontextuális módszer kínálja az egyik legjobb paradigmát a keresztény lelkigondozók által alkalmazható tudományos terápiás felismerések teológiai integrációjára.

Kulcsszavak: kontextuális családterápia, függőség, trinitárius kapcsolatszemlélet, az ember mint spirituális lény, istenképesség, többoldalú elköteleződés, integratív modell.

Bár napjainkban immár közhelynek számít, hogy a terapeuta személyéhez, és nem annyira az általa alkalmazott módszerekhez köthető a terápia eredményessége, a kontextuális családterápia felismerései összetettebbé teszik számomra ezt a némileg leegyszerűsített formulát. Erre akkor jöttem rá, amikor a *Böszörményi-Nagy Iván* nevéhez köthető relációalapú családpszichológiát és a sajátos négydimenziójú kezelés módszertanát kezdtem mélyebben megismerni, és eleinte félve ugyan, majd egyre kíváncsibban alkalmazni kezdtem a szenvedélybetegségekkel küszködők és családtagjaik egyéni és csoportos lelkigondozása során. A lehetőségem mindezekre eleve adva volt az AA-nál például nyitottabb önszorgító csoportok működésénél, amelyeket a Bonus Pastor Alapítvány keretében indítottunk el Erdélyszerte, és közelebről én magam ezt a kolozsvári önszorgító-támogató csoportunk ülésén figyelhettem meg. A csoport néhány tagja párhuzamosan járt egyéni terápiára is, gyakran családtagokkal együtt, közülük néhányan két kollégámhoz, illetve voltak, akik hozzám is. Engem különösen a függő családtag és felesége, valamint gyerekeinek helyzete izgatott, és alkalmam volt velük életvezetési programban is dolgozni utógondozó rendezvényeink keretében, amely programot deklaráltan spirituális követéssel kötöttük össze.

Mindenekelőtt tehát nyilvánvalóvá vált számomra, hogy a terapeuta személyiségétől mégsem függ teljes mértékben a kezelés eredménye, ez így túlzott általánosításnak tűnt, hisz azonnal, ahogy a családtagokat bevonjuk például a genogramjuk elemzésébe, és ahogy azt megbeszélendő apró, önálló terápiás csoportot képeznek, máris a terápiás közösségek mérhetetlenül színesebb lehetőségeit felmutatva érkeznek el a beszélgetések során egy gyógyulásfolyamatot beindító közösségi felismeréssorozatra, amit az egymásnak való visszajelzés is intenzívebbé tesz. Adva volt persze mindemellett az is, hogy a Bonus Pastor terápiás otthonában időnként a kilenc hónapos csoportterápia különböző ülésein is részt vettem, és

megfigyeltem a visszajelzés-alapú folyamatot, illetve néhány résztvevővel, kifejezett kérésükre, lelkipásztor-lelkigondozó minőségemben foglalkoznom is kellett, ha nem is hivatalos mentorként (ezt a feladatot kollégáim végzik rendszeresen), de spirituális kísérőként, tanítványképző életvezetést folytatva. A csoportfolyamat tanújaként rá kellett jönnöm, hogy a család belső dinamikája kicsapódik egy olyan felismerésláncolatban, amely a terápiás közösség jellegzetes attribútumainak hatására elmélyíti és tartóssá teszi a kliens változását és az önségítő csoport közös élményeként az egyén felépülési folyamatát. A heti rendszerességű csoporttalálkozásokon mindezek mellett a kodependenciában szenvedő családtagok is érezhető haladást mutattak. A dependens és kodependens családtagok egyaránt megismerkedtek a klasszikus kérdésekkel: „Mit figyeltél meg magadról és a családon belüli kapcsolatokról, mialatt megrajzoltad a genogramod?” „Mit tanultál a családkep összeállításából?” „Milyen új felismerésekre jutottál, mire döbbsz rá?” „Milyen erőforrások fedezték fel a családi kapcsolataid tanulmányozása során?” „Látod-e, hogy a töresek mentén milyen erőforrások rejtőznek számodra?” „Milyen erőforrást jelentenek a mai napodon?” „Milyen tartalékokat gyűjthetsz belőlük a magad számára?” – és így tovább.

Úszerűen hatott rám, hogy az egyéni üléseken túl, főleg a csoportterápiás alkalmakon a megoldásfókuszú kontextuális lelkigondozó szerepe csak a bizalmi légkör megteremtése lehet, amelyben azután a genogram alapján feltett kérdések rávezetik a páciens a számára fontos felismerések és megoldások megjelölésére. Olyan ahaélményt biztosít ez a közösségi tér, amely nem a terapeuta érdeme, sőt amely nem jöhetne létre egy minden résztvevő által együttesen kialakított konfidenciális relációs tér nélkül, ami persze attól is hatékony, hogy benne a résztvevők befogadó attitűdje és hiteles visszajelzései is szavatolnak egyfajta „tükörterem”-élményt a kapcsolatai olyan-amilyen működését firtató családtagnak. Ezt tehát kevésbé garantálja a segítő személyisége, inkább a segítő mint közvetítő rugalmasságán és a kontextuális módszerben hangsúlyozott *többszóvalú elköteleződése* érvényesítésén múlik.

A keresztény világnézetű segítő hamar rájön, hogy miért fontos a Böszörményi-Nagy Iván által meghatározott négy dimenzióban való megközelítés, és miért hatékony a teológiai betájolás és elemzés szempontjából a kontextuális lelkigondozás gyakorlatában. Elsősorban a Gyökössy Endre által is felemlgetett pszichologizmus veszélyétől óvja meg a nemcsak a terápia módszerei iránt, hanem a teológiai orientációban is elköteleződött lelkigondozót. Gyökössy ugyanis figyelmeztet: „Mert nagy kísértése a pszichológiával foglalkozó lelkigondozó lelkésznek, hogy mindenhatónak tartsa a lélektant, annak egyik vagy másik módszerét, iskoláját. Így a pszichológusok konkurensévé válhat, és könnyen elfelejtkezik arról, amire hivatott, az evangélium hirdetéséről, a gyógyító Jézusról, Szentlélekről, s nem utolsósorban a ma is érvényes »tegyetek tanítványokká minden népeket« jézusi parancsról. Így beszélgetései lassan-lassan semmiben sem különböznek a pszichológusétól, és lelkigondozása valamiféle egyházi kontextusban végzett pszichoterápia lesz. Nem a katharizisig, sőt a metanoiáig elvivő, tehát a bűnben, bajban botladozó ember mellett haladó, bátorítva Jézushoz támogató lelkigondozó.”¹

Gyökössy a másik végtől is óv: ha a lelkigondozó eltekint a pszichológiai elemzés lehetőségétől, és így akar csak biblikus lenni. Mindezekkel szemben a kontextuális megközelítés

1 Gyökössy E.: *Bevezetés a paraklétikus lelkigondozásba*, Ráday Kollégium, Budapest, 1983, 3.

nagy előnye, hogy a segítő folyamatosan és szinte egyszerre mind a négy dimenzióban kénytelen dolgozni. Ha a kontextuális családterápia négy dimenziója közül a *pszichológiai elemzés* csak az egyik a többi három dimenzió mellett, amire fókuszál a segítő, akkor a többrétű figyelem kívánalma garantáltabban megóv az egyoldalú kezelés csapdájától. Ezért *Stanton L. Jones* már egy régebbi munkájában amellet érvel, hogy teológiailag három szinten szükséges elköteleződnünk, miközben tanulni igyekszünk a tudományos felismerésekből, és a pszichológiai szakterületeken igyekszünk eligazodni. Pontosabban azt fejt ki, miközben például *Jay Adams* meglehetősen leszűkített szemléletét helyezi górcső alá, hogy a „szekuláris” terápiás módszerek iránt értékelő-kritikai, konstruktív és dialogikus megközelítésben lehetséges az elköteleződés.² Külön tanulmányt igényelne megvizsgálni, hogy *Jones* miképpen ismeri el *David Powlison* jelentős programját e tekintetben, miközben vitathatónak tartja. De ez meghaladná jelen tanulmányunk korlátait. *Powlison*nak köszönhetünk egyébként két idevágó diktumot, amikor leszögezi: „A keresztény hit (maga) pszichológia.” Majd később: „A keresztény (segítő) szolgálat (maga) pszichoterápia.”³ Minket mindez most a kontextuális terápia teológiai betájolása szempontjából érdekel.⁴

Az előbbi Gyökössy-féle egyensúly tételezéséhez hasonlóan látnunk kell, hogy ha csak a tényfeltárás dimenziójára fókuszál a segítő, és azt leegyszerűsítve csupán az ige fényében igyekszik elemezni, könnyen szem elől téveszti a tranzakciós folyamatok jelentőségét (harmadik dimenzió), és kívül marad a családon belüli interakciók felkínálta gyógyító lehetőségeken. Egy másik csapda, amikor túlsúlyba kerül a teológiai aggályok mentén elhelyezkedő lelkigondozó biblikus etikát követő megközelítése, és a lelkigondozó nem veszi észre, hogy a relációs etika dimenziója, a méltányosság mérlegének és az adok-kapok reciprocitása követelményének egyensúlya nem állítható helyre egy legalisztikus morál érvényesítése által. Mi több, külön tanulmányt érdemelne a Böszörményi-Nagy-féle relációs etika trinitárius teológiai értékelése. Ezen a helyen kell megjegyeznünk, hogy Böszörményi-Nagy túlnyomó részben *Martin Buberre* építette szemléletét, és rendszerét következetesen nem értékelték újra teológiailag sem *Franz Rosenzweig* korrekciói, sem a későbbi *Lévinas*-féle értelmezés alapján.

Az *Augustínusig* visszavezethető trinitárius ihletésű kapcsolatszemlélet izgalmas teológiai feladat elé állítja a kontextuális lelkigondozót. Egy másik tanulmányomban tettem kísérletet arra, hogy szempontokat fogalmazzak meg ezzel kapcsolatban, és elindítsak egy lehetséges diskurzust a témában.⁵

2 S. L. JONES: A constructive relationship for religion with the science and profession of psychology. Perhaps the boldest model yet, *American Psychologist*, 1994, 49 (3), 184–199. ■ 3 D. POWLISON: A biblical counseling view, in E. L. JOHNSON (szerk.): *Psychology & Christianity, Five Views*, InterVarsity Press, Downers Grove, Illinois, 2010, 245. ■ 4 Végső soron az a kérdésünk, vajon Böszörményi-Nagy családterápiás rendszerének keresztény adaptációja lehetséges-e, és ha igen, maga is pszichológiai rendszerként értelmezhető, és következésképpen módszere maga is egy pszichoterápiás módszernek tekinthető-e. Érvényesíthető legitím módon valamiféle integratív szempont az alkalmazásban? És ha igen, megtartható vajon az integratív adaptáció nyitott jellege, és így nyitott esélyű terápiáról beszélhetünk-e a kontextuális terápia esetében? ■ 5 HORVÁTH L.: Fides quarens relatum. Kísérlet holmi monoloquium helyett valamiféle alloquiumra, in SEPSI E. – TÓTH S. (szerk.): *Melléköreje. Írások Visky András hatvanadik születésnapjára*, Károli Gáspár Református Egyetem – L’Harmattan – Koinónia, Budapest–Kolozsvár, 2017, 75–97.

Wolfhart Pannenberg hívja fel a figyelmet arra, hogy „a fiúi alapviszony, amely az ember rendeltetése, teljesen és végérvényesen csak Jézus Krisztusban jelent meg: őbenne Isten örök fia lett testté”.⁶ Figyelemre méltó, hogy a trinitárius megközelítésben az emberi viszonyrendszer Jézus fiúságának leképezése által egy családrelációs kapcsolatban ragadható meg. Úgy is mondhatnánk, hogy a Szentháromságban az Atya „atyasága” és a Fiú „fiúsága” nem szemlélhető kizárólag egy síkban, mert noha Isten egysége adott, a Szentháromság három személye csupán sajátos relációban ismerhető fel, és így maga Isten sem ismerhető meg a szentháromsági relációk konkrét formájának figyelembevételével. Pannenberg e relációk konkrét formáit az Atya, a Fiú és a Lélek kölcsönös *önmegkülönböztetésében* véli fölfedezni. Hogy egy bibliai példával éljünk, és a többirányú elköteleződés felől értelmezett többgenerációs családi kontextusába ágyazott ember kapcsolatainak többirányúságát megvilágítsuk, elég, ha József megdöbbentő kérdésére hivatkozunk, amikor immár megismertette magát testvéreivel, és nyilván tudta, hogy apjuk él, testvéreinek előbbi közlése alapján mégis így fogalmazott: „Él-e még az én apám?” (1Móz 45,3). A felületes olvasó tévesen azt gondolhatná, hogy ez a kérdés fölösleges. Holott József precíz, hiszen nem azt kérdi, „él-e még a ti apátok?” (ezt így már kérdezte, mielőtt megismertette volna magát testvéreivel, lásd például 1Móz 43,7; 43,27–28; 44,20), azt sem, hogy a *mi* apánk, hanem azt, hogy az *én apám*. Ez a finom és precíz megfogalmazás egy *önmegkülönböztető fiúságértelmezést* nyújt, amely Józsefnek az apjával való sajátos kapcsolatában érhető tetten.⁷ Noha Jákób mind a tizenkét testvérnek az apja, Józseffel egyedülálló kapcsolatban van: fiát meghaltnak véli, ez pedig apai veszteségérzetet feltételez, hisz a meghaltnak hitt Józseffel együtt Jákóbban is meghalt valami. Józsefet parafrázálva: Jákób tovább élt mint a többi tizenegy testvér apja, de nem ugyanúgy élt tovább, mint az elveszett tizenkettedik apja.

Mutatis mutandis Pannenberg annyira egyedülállónak tartja a három személy önmegkülönböztetésre alapozott kapcsolatát, hogy kifejti: „a Szentháromság személyeinek létét kizárólag az alkotja, amiként egymáshoz viszonyulva léteznek, és viszonyaik révén mind különböznek egymástól, mind pedig közösségben vannak egymással. Az egyes személyek viszont (a különösen a nyugati szentháromságtanban szokásos kísérletekkel ellentétben) nem korlátozhatók egyetlen konkrét relációra. [...] A szentháromsági személyek tehát nem lehetnek egyszerűen azonosak egy-egy konkrét relációval. Ellenkezőleg: minden egyes személy több reláció gyújtópontja.”⁸ Csak ez idézet alapján is látva látszik két dolog: 1. Buber csak az én-te viszony előterében foglalkozik a kapcsolattal, és így elhomályosodik a tény, hogy a Szentháromság-Isten képére és hasonlatosságára teremtett ember több

6 W. PANNENBERG: *Rendszeres teológia* 2., Osiris, Budapest, 2006, 243. ■ 7 Ráadásul jellemző módon ezt a kérdést az identitásra is rákérdező másik kérdés előzi meg: „*Én vagyok József, él-e még az én apám?*” (*kiemelés tőlem – H. L.*). Megfigyelhető, hogy identitását a testvéreiéhez képest sajátos apa-fiú kapcsolattal határozza meg. Úgy is fogalmazhatunk, hogy identitását családi helyzete kontextusában adja meg, és ezzel deklarálja önazonosságát a testvérei előtt. Az „*én vagyok József*”-et egy kérdés követi, amelyben kontextuálisan definiálja magát: az (a testvéretek) és az a gyermeke vagyok apámnak és apánknak, aki a velem való kapcsolatában vajon még élőnek tekinthető, ha én számára halottnak (végre elveszettnek) tekinthető vagyok? Messze vezető teológiai, filozófiai és terápiás értéke és értelmezhetősége van ennek az „identitás-definíciónak”. ■ 8 UÓ: *Rendszeres teológia* 1., Osiris, Budapest, 2005, 245.

reláció gyújtópontja lehet. Rosenzweig joggal jelzi barátjának, Bubernek, hogy nem fejt ki jobban a harmadik személy, Isten elsődleges relációját az én-te kapcsolatban álló emberrel. Mint fentebb jeleztük, *Emmanuel Lévinas* tesz erre kísérletet. Noha Böszörményi-Nagy, úgy tűnik, csak Buberre alapoz, mégis észreveszi, sőt anticipálja a többszemélyű család bonyolult és összetett viszonyrendszerének döntő szerepét a lelkigondozásban.

2. Ha az emberi személy fogalmát trinitárius leképezésben értelmezzük, akkor a modernizmus individualista identitásfelfogása eltér a több személy közti reláció kontextuális hálóján át értelmezett identitástól.

Jürgen Moltmann állítja a Szentháromságról, hogy „a személyek különbségüket és egységüket egyaránt maguk alapozzák meg”.⁹ Idekíváinkozik az ismert augustinusi definíció, miszerint az Atya és a Fiú közti kapcsolat (*relatio*) maga a Szentlélek. Az Istent Atyának tekintő felfogás eleve az Atya Fiúval való viszonyán alapul. Ha nyitott az Isten lényegfogalmában a személyes, kölcsönviszonyokra alapozott átértelmezés lehetősége, akkor mennyivel inkább nyitott az egyén identitásértelmezése, ha szintén személyes, kölcsönös viszonyokra alapozzuk. *Athanasziosz* szerint az Atya istenségének feltétele a Fiú.

Pannenberg, miután kifejti, hogy miképpen különbözteti meg magát mindhárom szentháromsági személy a többi személytől, megállapítja: „e példák azt tanúsítják, hogy az »önmegkülönböztetés« nem jelenti szigorúan ugyanazt mind a három személy esetében. Már a szentháromsági relációkat egyoldalúan eredési relációnak tekintő klasszikus felfogás talaján is megfogalmazódott az a helyes állítás, hogy a három személy voltaképpen nem számolható össze: a személyek összessége nem nagyobb, mint bármely közülük (*Ágoston: De Trin.* VI, 7, 9). Különbségük pedig oly nagy, hogy nem sorakoztathatók egymás mellé egyazon jellegű egyedekként (*Ágoston: De Trin.* VII, 4,7 skk.). A személyek egymástól eltérő létszerkezete sokkal világosabban megmutatkozik, ha teljes egészében figyelembe vesszük, mennyire összetettek az Atya, a Fiú és a Lélek közötti viszonyok, mégpedig kölcsönös önmegkülönböztetésük különböző formáinak vizsgálatával.”¹⁰

Böszörményi-Nagy özvegye pár éve egy kolozsvári beszédében jelezte (ugyanazt ismételte el Budapesten is a képzésünk záróünnepén), hogy élete alkonyán férje egy ötödik dimenziót is fontolgatni kezdett, de sajnos arra már nem jutott ideje, hogy kidolgozza – és *Catherine Ducommun-Nagy* tudni vélte, hogy ez az ötödik a *spirituális* vagy *ontikus dimenzió* lett volna. Ennek némileg ellentmondani látszik az az információ, hogy Böszörményi-Nagy az ötödik dimenzió létezését 2000-ben, a Szegedi Családterápiás Vándorgyűlésen *ontológiai*, illetve *ontikus dimenzió*ként fogalmazta meg. Való igaz, özvegye az ontikus dimenziót spirituális dimenzióként értelmezte. Számunkra azért fontos ez, mert a Szentháromságban is a fentiek alapján az ontológiai egybeesni látszik a relációssal, a kapcsolat a létezés adekvát módja. Ilyen értelemben az istenképű ember nemcsak vertikálisan, hanem családi kontextusában is spirituális lény.

Hanneke Meulink-Korf és *Aat van Rhijn* holland szerzőpáros, akik Böszörményi-Nagy látását Hollandiában a keresztyén lelkigondozásban alkalmazták, és a modell teológiai indoklását megalapozták, e terápia transzgenerációs jellegét elemezve kiemelik: „sokakban

9 J. MOLTSMANN: *Trinität und Reich Gottes*, Gütersloher Verlagshaus, München, 1980, 192. ■ 10 W. PANNENBERG: *Rendszerez teológia 1.*, i. m. 245.

tudatosul, hogy ők nemcsak örökösök, hanem *örökhagyók* is”.¹¹ Arra utalnak, hogy milyen fontos, ha egy generáció képviselői megpróbálják átadni a következő generációnak azt a jót, amit kaptak. Azonban arra is felhívják a figyelmet, hogy milyen nehéz vállalkozás úgy átadni a következő nemzedéknek a pozitív örökséget, hogy ezzel egyidejűleg megkímélhessük őket a negatív örökség átadásától. Egy esettanulmány tükrében jelzik, hogy mielőtt egy ember képes maga mögött hagyni a bántást és az igazságtalanságot, amely érte, addig sok vívódáson megy át, sőt lehetséges, hogy ő maga is újabb jogtalanságokat követ el. A tárgyalt eset érzékenyít igazán bennünket a kontextuális lelkipondozás tulajdonképpeni feladatára: „a pásztoráció arra is való, hogy kiemelje a vívódás jogosságát, de *nem* feladata, hogy intergenerációs tekintetben »értelmező módon« gondolkodjon. [...] Az intergenerációs modell károsan hatna, ha az ismétlődések és az abban rejlő sorozatosságok keresésére indulna (lineáris ok-okozati gondolkodás). A patológizálás senkinek sem segít.”¹²

A legkevesebb hét fő családterápiás modell közül a pszichodinamikum vagy más néven tárgykapcsolati modell az, amelynek nyomán Böszörményi-Nagy megfogalmazta rendszerét, és amelyben a segítő a családrendszer kontextusában fókuszál az egyénre. Az eredeti családban fellelhető, meg nem oldott konfliktusok és veszteségek feltárása a célja abból a szempontból, hogy összegezhető legyen, ezek hogyan befolyásolják a jelenlegi interakciós modelleket. A kontextuális megközelítés előnye, hogy helyesen ismeri föl: a szimptomák gyakran szélesebb kontextusban jelennek meg. A pszichodinamikum modellek és közelebből a kontextuális modell egyik ereje, hogy a teória és a terápia között direkt egybekapcsolódás áll fenn. Mivel Böszörményi-Nagy vallja azt, különösen Buber nyomán, hogy alapvetően kapcsolati lények vagyunk, ezért rendszere logikusan jut arra a következtetésre, hogy a gyógyulás is csak a kapcsolatokon át érkezhetsz hozzánk. E mögött nyilván az a lényegi előfeltevés áll, hogy az egészséges kapcsolatoknak terápiás potenciáljuk van. A pszichoanalízis klasszikus szemléletében a pszichoanalitikus és a páciens kapcsolata a transzferenciában definiálódik. A pszichoanalitikus névtelenségbe burkolózó fehér vászonként van jelen, amelyre a kliens kivetíti és végső soron azon újrateremti saját múltjának kísértő fájdalmait. A terapeuta bármilyen érzése vagy személyes involválódása ellentranszferenciát¹³ hozna létre, hiszen így a segítő saját megoldatlan konfliktusait rántaná be a terápiás kapcsolatba. Miközben jogos ezzel a veszéllyel számolni, elháríthatatlanná válik a klasszikus analitikus kapcsolatban a segítő elszemélytelenedése, ami végső soron megkérdőjelezi, hogy valós kapcsolatról beszélünk-e.

A kontextuális terápiában azzal a ténnyel, hogy egy relációs pszichodinamikai modell valósul meg, a klasszikus modellt sikerül meghaladni, ahogy Stanton L. Jones és *Richard E. Butman* írja: „A terápia maga kapcsolat. Az analitikus és a páciens egy dinamikus interakcióban vesz részt. A transzferencia fontos rész, de a terapeuta nem lehet üres vászon. Az, aki ő mint személy, szükségszerűen befolyásolja a transzferenciát. Az ellentranszferencia (a terapeuta reagálása a kliensre) szintén fontos szerepet játszik. Inkább mintha a terapeuta éretlenségének vagy »befejezetlen dolgának« bizonyulna, valójában lényegi eszköz és

11 H. MEULINK-KORF – A. RHIJN: *A harmadik – akivel nem számoltak*, Exit, Kolozsvár, 2009, 103. ■ 12 Uo. 105. ■ 13 Szándékosan nem használom ebben az összefüggésben a többnyire bevett *áttétel* és *viszontáttétel* kifejezést.

empatikus vezérlőelv, amely hozzárendelhető a páciens belülről, belső megtapasztalásból való világmegértéséhez. Bizonyos értelemben a transzferencia és az ellentranszferencia, mint egy táncban, kölcsönös történésben lép interakcióba. Nagy valószínűséggel a terápia lehet az első hiteles és konzisztens intimitás, amivel sok páciens valaha szembesült. A klasszikus analízis személytelen és művi módszereit hátra kell hagyni, mert ebben a modellben a kliens esetében a reális változásra való egyetlen remény csak egy valós kapcsolatban jelenhet meg, és nem egy technikában.¹⁴

A szerzőpáros megkísérli e modell keresztyén szemszögből való megközelítését, kiértékelését és kritikáját is: „Keresztyén perspektívából nézve a terapeuta hite fontos, bár nem az egyetlen tényező, amely meghatározza a pszichoterápia hatékonyságát. [...] Egy nem keresztyén terapeuta, akinek egészséges képessége van a kapcsolatokra, messze többet tehet a személyiség gyógyulásáért, mint egy éretlen keresztyén terapeuta, valamint egy érett keresztyén terapeuta esetében is lehetséges, hogy a páciens elsodorja az igazi Krisztus-képűségtől. Egészeben véve azonban egy Szentlélektől vezetett terapeuta részéről jöhet a legmegfelelőbb képesség a gyógyulás előmozdítására. Mint emberek és mélyebb, józanabb értelemben véve mint terapeuták mi mindnyájan istenképűek vagyunk. Minél tisztábban képviseli a terapeuta istenképűségünket, és következésképpen Istennel való kapcsolatában magasabb szintre tudja irányítani az egyént, annál teljesebb gyógyulás valósulhat meg. Egy keresztyén értékrendben élő tárgykapcsolati terapeuta ennél fogva fölismeri a páciense és Isten közötti kapcsolat fontosságát, amelyben maga Isten aktív részt vállal.”¹⁵

Csak helyeselni tudjuk a fentiekre nézve *Eric L. Johnson* összetettebb javaslatát egy metasztémikus gondolkodásra. Miután összehasonlított öt különböző és valóban releváns, magát keresztyén irányzatnak aposztrofáló terápiás iskolát, egybevetette és képviselőiket segítségül hívva kölcsönösen kiértékelte őket egy általa szerkesztett kötetben, a következő megállapításra jut: „Tény, hogy a világ, amelyben élünk, olyan vonásokkal bír, amelyeket nem foghatunk fel egyetlen lineáris érvelési rendszerben. Például hogyan lehet a fény egyszerre hullám- és részecsketermészetű? Egy felnőtt gyermek hogyan mutathatja a legmegfelelőbb szeretetet egy verbálisan abuzív anya iránt? Isten hogyan lehet egyszerre három és egy? Vajon azzal segítjük a szegényeket, ha segítséget nyújtunk nekik, vagy ha arra bátorítjuk őket, hogy segítsenek magukon? A valóság összetett természete, úgy tűnik, metasztémikus gondolkodást követel.”¹⁶

Mark A. Yarhouse és *James N. Sells* hasonló módon tett kísérletet 2008-ban az összes családterápiás modell átfogó keresztyén értékelésére, köztük a kontextuális modellére is.¹⁷ Úgy látják, hogy a tárgykapcsolati eszméket Böszörményi-Nagy *Ronald Fairbairntól* kölcsönözte, ahogy a humanisztikus értékeket pedig Buber-től. Nyilván az ego és a másik ember közötti dialógus a tárgykapcsolati szemlélet alapja, és Böszörményi-Nagy ezt egyértelművé is teszi, amikor kitér a Buber nyelvhasználatában megragadható interperszonális én-te kapcsolat leírására.¹⁸ A kapcsolatra használt másik magyar szó, a *viszony* precízebben fejezi ki,

14 S. L. JONES – R. E. BUTMAN: *Modern Psychoterapies*, IPV Academic, Downers Grove, Illinois, 1991, 103. ■ 15 Uo. 114. ■ 16 E. L. JOHNSON (szerk.): *Psychology & Christianity*, i. m. 307. ■ 17 M. A. YARHOUSE – J. N. SELLS: *Family Therapies. A Comprehensive Cristian Appraisal*, IPV Academic, Downers Grove, Illinois, 2008. ■ 18 Vö. I. BÖSZÖRMÉNYI-NAGY – B. R. KRASNER: *Between Give and Take. A Clinical Guide to Contextual Therapy*, Brunner–Mazel, New York, 1986, 25–26.

hogy a dolgok értelme elhomályosul, ha kiragadjuk őket kontextusukból. Ilyenkor beszélünk egy értelmezés „viszonylatairól” vagy „viszonylagosságáról”. A kontextus számít, az, hogy milyen viszonyok közt állítom, amit állítok. Az önmagunkról alkotott tudásunk egésze és minden aspektusa, valamint a másokról és a fizikai vagy spirituális világról megszerezhető tudásunk is csak kapcsolatok viszonylatában és interaktívan nyerhető el. Ez hatványozottan igaz a negyedik dimenzióra, a relációs etikára. Ahogy a szerzőpáros megjegyzi: „A relációs etika vagy moralitás egy szabályrendszer, amely transzcendálja, vezeti és irányítja a három megelőző dimenziót. Böszörményi-Nagy meg van győződve arról, hogy a pusztá változtatás gyümölcstelen erőfeszítés marad, ha nem vezérel minket a család etikájának intuitív megérzése.”¹⁹ És valóban, Böszörményi-Nagy leszögezi: „A jobbulást egyenlővé tették az emberek mágikus megváltoztatásával, amelyet itt és most, egymással való láthatatlan tranzakciókban próbáltak elérni, gyakran akaratok ellenére.”²⁰

A kontextuális megközelítés segítségével siet azon családoknak, amelyeknél hiányzik a képesség, hogy őszinte dialógusban beszéljenek egymással. Filozófiai értelemben ez a dialogikus beszédmód az, ami az én-te szópárban kifejeződik Bubernél. *Barbara R. Krasner és Austin J. Joyce*, Böszörményi-Nagy munkatársai az egocentrikus és mentegetőzően önvédelmi mechanizmusba merevedett családtagok viselkedését a dialógus ellentétével nevesítették monologikusként. A két szerző a dialógus kezdeményezésében és elindításában határozza meg a kontextuális terápia feladatát. Böszörményi-Nagy felfogásában a többoldalú elköteleződés nyitja meg a biztonságos terápiás környezet perspektíváját, és teremt meg intenzív légkört, amelyben az adok-kapok áramlása végbemehet a családtagok közt.

*Terry D. Hargrave és Franz Pfitzer*²¹ úgy utal a többoldalú elköteleződésre, mint ami egyszerre attitűd és eszköz is. Két iránya van: egyfelől a terapeuta megbízhatóságának aktív kifejezése minden családtag felé, másfelől ezzel egyidejűleg a határok aktív felmutatása és az egyes családtagok megvédésének biztosítása. Ily módon garantálható a felmentés és a bizalom visszaépítése a családtagok közt. Yarhouse és Sells, amikor keresztyén perspektívából kísérik meg értékelni a kontextuális terápiát, mindenekelőtt azt emelik ki, hogy Böszörményi-Nagy azáltal, hogy bevonta a relációs etikát a terápia körébe, egyszerre egyedülálló, szubsztanciális és esszenciális jelentőségű szemléletet dolgozott ki. Flowersre hivatkoznak, aki szerint Böszörményi-Nagy az elsők közt hangoztatta, hogy a családterápia és a moralitás elválaszthatatlanok. (Ez azért is releváns, mert egyre több szó esik arról, hogy nem lehet értéksemleges terápiát űzni: „A pszichoterápia szekularizációjának igényét nem lehet többé megkérdőjelezés nélkül elfogadni. Az értékfüggetlen terápia többé már nem életképes” – jegyzik meg egy monumentális tanulmányban.²²) Ezután kritikusan mégis megállapítják, hogy Böszörményi-Nagynak az igazságosságról és méltányosságról alkotott felfogása messze eltávolodott a biblikus perspektívától. Szerintük a méltányosság kontextuális perspektívája relativisztikus konstrukció, és szubjektíven definiált. Bár elgondolkodtató

19 M. A. YARHOUSE – J. N. SELLS: *Family Therapies*, i. m. 175. ■ 20 Azaz a páciensek akarata ellenére, ahogy én értelmezem az idézetet. I. BÖSZÖRMÉNYI-NAGY – B. R. KRASNER: *Between Give and Take*, i. m. 31. ■ 21 Vö. T. D. HARGRAVE – F. PFITZER: *The New Contextual Therapy*, Brunner Routledge, New York, 2003, 100. ■ 22 G. OWEN: Ethics of intervention for change, *Australian Psychologist* 21 (1986), 211–218, idézi A. E. BERGIN – I. R. PAYNE – P. S. RICHARDS: Values of psychotherapy, in E. P. SHAFRANSKE (szerk.): *Religion and the Clinical Practice of Psychology*, American Psychological Association, Washington, D.C., 1996, 315.

a megállapításuk, hogy a relációs etika egyéni interpretációja sebezhetővé válik, ha a méltányosság a hatalmon lévők kontrollja és definíciója alá kerül, én mégis biblikusnak tartom, hisz a konstruktív és destruktív jogosultság már az Ószövetség igazságosság- és méltányosságszemléletének hátterében tetten érhető. Arra pedig már az Ószövetségben is sok példa van, hogy ezzel a relációs etikával a hatalmon lévők sorozatosan visszaéltek. Mindazonáltal kritikus megjegyzésem a szerzőpáros keresztyén alapú kritikájáról további kutatást és összevetést igényel.

Ellenben a kontextuális terápia alapértékei közé sorolható, hogy terápiás eszközeit és modelljeit tekintve integratív. (Ez teszi vitathatóvá az úgynevezett krisztocentrikus terápia egyes képviselőinek majdhogynem dogmatikus vagy szerintünk minimum problematikus igényét: „Minden pszichológiai probléma, amely nem kimondottan organikus malfunkció, a mi emberi, alapvetően bűnös természetünkéből fakad.”²³ Ez a szemlélet egyoldalúan csak a bűneset felől szemléli és így önkéntelenül kizárja a teremtés felőli antropológiai megfontolásokat, ami teremtményi törekenységünket és végességünket is számításba veszi.) A segítő tudatában kell hogy legyen egyfelől annak, hogy a tények és szisztemikus interakciók dimenziója a lelkigondozás objektív aspektusát jelenti, másfelől a pszichológiai és relációs etikai dimenziója a lelkigondozás szubjektív aspektusa. Ilyenformán a kontextuális modell mindent átfogó és integratív jellege maga is bizonyítékul szolgál arra, hogy a dimenziók egésze nagyobb kitekintésű, mint a részek összege. Miközben, ahogy azt fennebb láttuk, a lelkigondozó személyisége szerényebb szerepet játszik a terápiában, mint minden más modell esetén. Ez par excellence fontos keresztyén lelkigondozók esetében, hisz alázatunk próbája, ha a családtagokat nem csupán a magunk szintjére akarjuk emelni, hanem amennyiben lehetséges, az hajthat bennünket, hogy a relációs bizalmi térben a lelki érettség olyan vágyott szintjére emelkedjenek, amely esetenként meg is haladhatja a lelkigondozó jelenlegi szintjét. Teológiailag egyedül ez a bábáskodó szerep igazolt a hatékony lelkigondozás mérvadójaként. Mindazonáltal az is tény, hogy a kontextuális segítőnek szem előtt kell tartania, hogy ez a négy dimenzió mindvégig elválaszthatatlan és egymásba szőtt a kapcsolatok szintjén. Folyamatosan egymásra hatnak, és egyúttal a relációs mezőre, amelyben dolgozunk, tehát szétválasztásuk csak akkor működik, ha a kontextus tisztázását és a kliens jobb megértését szolgálja.

Az Alan S. Gurman – David P. Kniskern szerzőpárost idézi Hargrave és Pfitzer, amikor az integratív teoretikus megközelítést a különböző egyéb megközelítések organikus kompilációjának fogják fel, vagy éppen a „teóriák teóriájának”²⁴

Elsősorban eme integratív szemlélet miatt vált vonzóvá számomra ez a modell, amikor függők és családtagjaik kezelésében próbáltam alkalmazni. A lelkigondozó saját énjének terápiás használata paradox módon hirtelen fontossá vált, anélkül hogy az énje fontossá vált volna, és ez alázatra intő önreflexióhoz vezetett, ami az emberi kapcsolatokban való kölcsönös gyógyulásunk garanciája.

23 N. T. ANDERSON – T. E. ZUEHLKE – J. S. ZUEHLKE: *Christ-Centered Therapy, The Practical Integration of Theology and Psychology*, Zondervan, Grand Rapids, Michigan, 2000, 36. ■ 24 T. D. HARGRAVE – F. PFITZER: *The New Contextual Therapy*, i. m. 6.

A szerző református lelkész, kontextuális lelkigondozó, óraadó tanár a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben; a szenvedélybetegek rehabilitációjával foglalkozó Református Mentő Misszió (Erdélyi és Királyhágómelléki Egyházkerület) és a Bonus Pastor Alapítvány (<http://bonuspastor.ro/>) alapítója és munkatársa.

Levente Horváth: Contextual therapy with open opportunities. Theological reflections.

It has become an almost automatic cliché that the efficacy of therapy can be more linked to the person of the therapist than to his methods, yet contextual therapy makes this simplistic formulation more nuanced. The four dimensions of Böszörményi-Nagy's system opens up a more complex approach. As I've observed in my work with addicts' families, if the identity of an individual is not defined in modernist-individualistic terms, but can be approached from a communal perspective, then the family context informs the definition of identity. The Trinitarian model defines what a person is, and humans created in the image of the Triune God, by definition must reflect this. The contextual method currently offers one of the best paradigm for theological integration of scientific therapeutic insights practicable for a Christian counselor.

Keywords: *contextual family therapy, addiction, trinitarian view of relationships, the person as spiritual being, likeness of God, multidirectional partiality, integrative model.*

